

10. Imomqulov, T. (2023). *The Impact of Foreign Direct Investment on Economic Growth in Uzbekistan. Green economy and development*, 1(9)

11. Ochilov, B., Hoshimov, J., & Butayev, J. (2024). *IQTISODIYOTGA xorijiy investitsiyalarni jalb etishda mamlakat investitsion jozibadorligi: nazariya va amaliyot (Monografiya)*

SHVEYTSARIYA BANK TIZIMI VA BIZNESNI QO‘LLAB-QUVVATLASH: MOLIYAVIY INSTRUMENTLAR VA INSTITUTSIONAL MEXANIZMLAR TAHLILI

Murodov Rustam Tohir o‘g‘li

*Samarqand davlat arxitektura-qurilish universiteti
“Menejment” ixtisosligi bo‘yicha tayanch doktoranti*

Annotatsiya. Mazkur maqolada Shveysariya bank tizimining biznes subyektlarini qo‘llab-quvvatlashdagi roli, moliyaviy instrumentlar tizimi hamda institutsional mexanizmlar kompleks tahlil qilinadi. Tadqiqot doirasida bank kreditlari, investitsion moliyalashtirish, kafolat mexanizmlari, venchur kapital, davlat va nodavlat institutlarining o‘zaro hamkorligi o‘rganiladi. Shuningdek, Shveysariya modeli asosida rivojlanayotgan mamlakatlar, xususan O‘zbekiston uchun ilmiy-amaliy tavsiyalar ishlab chiqiladi.

Kalit so‘zlar: Shveysariya bank tizimi, biznesni qo‘llab-quvvatlash, moliyaviy instrumentlar, institutsional mexanizmlar, kreditlash, investitsiyalar, moliyaviy innovatsiyalar.

Zamonaviy global iqtisodiyot sharoitida biznes subyektlarini moliyaviy qo‘llab-quvvatlash mexanizmlarini samarali tashkil etish barqaror iqtisodiy rivojlanishning muhim omillaridan biri hisoblanadi. Ayniqsa, bank tizimi, moliyaviy instrumentlar va institutsional mexanizmlarning o‘zaro uyg‘unligi tadbirkorlik muhitini shakllantirishda hal qiluvchi rol o‘ynaydi.

Shveysariya moliya tizimi o‘zining barqarorligi, shaffofligi, innovatsion yondashuvlari hamda institutlararo integratsiyalashgan modeli bilan xalqaro miqyosda yetakchi o‘rinlardan birini egallaydi. Ushbu model doirasida banklar, davlat institutlari, moliyaviy fondlar, sug‘urta kompaniyalari, investitsiya platformalari va innovatsion infratuzilmalar o‘zaro hamkorlikda biznesni kompleks qo‘llab-quvvatlash tizimini shakllantirgan.

Mazkur maqolaning asosiy maqsadi Shveysariya bank tizimi orqali biznesni qo‘llab-quvvatlashda qo‘llanilayotgan moliyaviy instrumentlar va institutsional mexanizmlarni tizimli tahlil qilish hamda ularning iqtisodiy samaradorligini baholashdan iborat. Tadqiqot natijalari rivojlanayotgan mamlakatlar uchun muhim metodologik va amaliy tavsiyalar ishlab chiqish imkonini beradi.

Bank tizimining iqtisodiy rivojlanishdagi roli. Bank tizimi iqtisodiyotda moliyaviy resurslarni safarbar etish, qayta taqsimlash va investitsiyalarga yo‘naltirishning asosiy institutsional mexanizmi hisoblanadi. Zamonaviy iqtisodiy

nazariyalarda banklar nafaqat moliyaviy vositachi, balki iqtisodiy o'sishni rag'batlantiruvchi strategik institut sifatida qaraladi.

Biznesni qo'llab-quvvatlashning moliyaviy modeli. Biznesni qo'llab-quvvatlash modeli quyidagi asosiy elementlardan tashkil topadi:

- moliyaviy resurslarga kirish imkoniyati;
- moliyaviy instrumentlar xilma-xilligi;
- institutsional kafolat mexanizmlari;
- risklarni boshqarish tizimi;
- davlat va xususiy sektor hamkorligi.

Institutsional yondashuv. Institutsional iqtisodiyot nazariyasiga ko'ra, iqtisodiy rivojlanish samaradorligi institutlar sifati va ularning o'zaro hamkorlik darajasiga bog'liq. Shveytsariya modeli aynan shu tamoyil asosida shakllangan bo'lib, moliya institutlari, davlat organlari va biznes subyektlari o'rtasida barqaror hamkorlik mexanizmini yaratgan.

Bank sektori tuzilmasi. Shveytsariya bank tizimi quyidagi asosiy guruhlardan iborat:

- universal banklar (UBS, Credit Suisse);
- kantonal banklar;
- xususiy banklar;
- kooperativ banklar;
- ixtisoslashgan investitsiya banklari.

Bu tuzilma moliyaviy resurslarning diversifikatsiyalangan holda biznesga yo'naltirilishini ta'minlaydi.

Kreditlash mexanizmlari:

- uzoq muddatli investitsion kreditlar;
- qisqa muddatli aylanma kapital kreditlari;
- startap kreditlari;
- imtiyozli kredit liniyalari.

Investitsion moliyalashtirish:

- venchur kapital;
- xususiy investitsiya fondlari;
- IPO va kapital bozor instrumentlari;
- grant va subsidiyalar.

Kafolat va sug'urta mexanizmlari. Biznes risklarini kamaytirishda davlat kafolat fondlari va sug'urta institutlari muhim rol o'ynaydi.

Institutsional mexanizmlar.

Davlat institutlari:

- iqtisodiy rivojlanish agentliklari;
- innovatsion rivojlanish fondlari;
- eksportni qo'llab-quvvatlash institutlari.

Nodavlat institutlar:

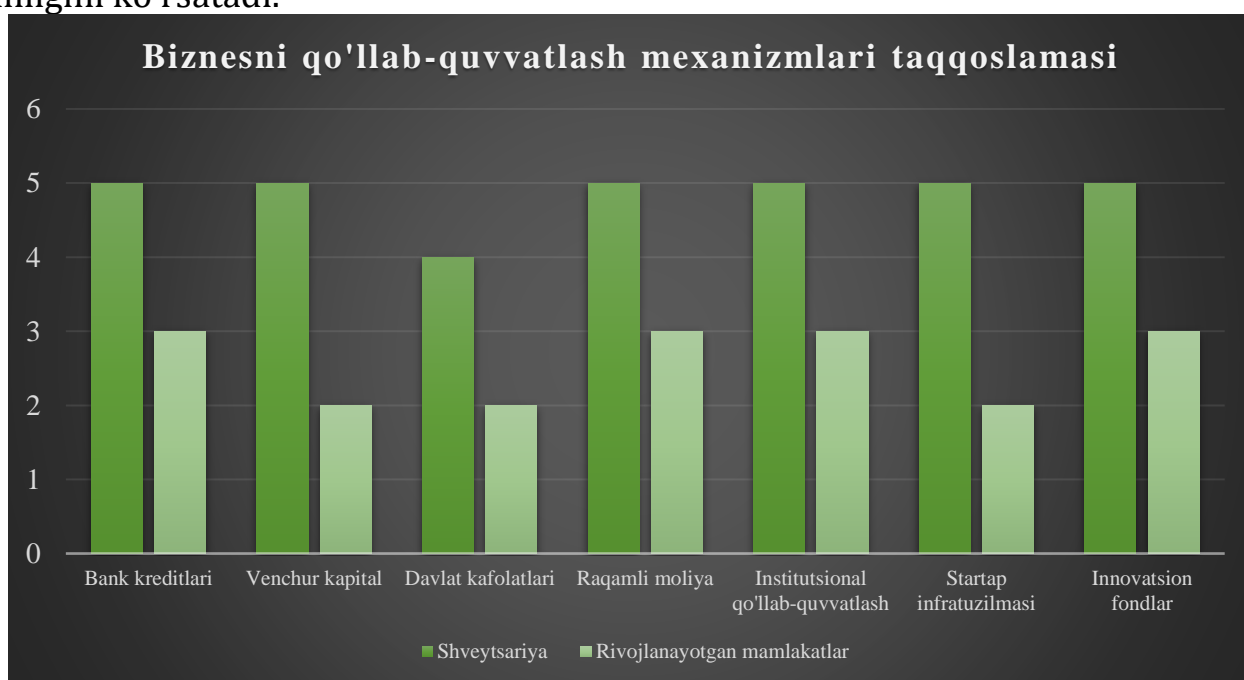
- biznes inkubatorlar;
- texnoparklar;

- innovatsion klasterlar;
- startap akseleratorlari.

Davlat-xususiy sheriklik modeli. Shveysariya modelida davlat va xususiy sektor o'rtasidagi sheriklik biznesni qo'llab-quvvatlashning asosiy mexanizmlaridan biri hisoblanadi.

Yo'nalish	Shveysariya (1-5)	O'zbekiston (1-5)
Bank kreditlari	5	3
Venchur kapital	5	2
Davlat kafolatlari	4	3
Raqamli moliya	5	3
Institutsional qo'llab-quvvatlash	5	3
Startap infratuzilmasi	5	2
Innovatsion fondlar	5	3

Baholash 1–5 ballik indeks asosida berilgan bo'lib, 5 — juda rivojlangan, 1 — past rivojlangan darajani anglatadi. Jadval Shveysariya modelining institutsional barqarorligi, moliyaviy instrumentlar xilma-xilligi va innovatsion infratuzilma ustunligini ko'rsatadi.

Taqqoslama tahlil. Shveysariya modeli boshqa davlatlar bilan taqqoslanganda quyidagi ustunliklarga ega:

- ❖ moliyaviy barqarorlik. Shveysariya bank tizimi yuqori kapital yetarliligi, likvidlik ko'rsatkichlarining mustahkamligi va prudensial nazorat mexanizmlarining samaradorligi bilan ajralib turadi. Bank sektorining diversifikatsiyalashgan tuzilmasi tizimli xatarlarning kamayishiga xizmat qiladi.

- ❖ institutsional ishonchlilik. Shveysariyada huquqiy tizimning mustaqilligi, shartnomaviy munosabatlarning qat'iy himoyasi va mulk huquqlarining kafolatlanganligi investorlar hamda tadbirkorlar ishonchini mustahkamlaydi.

Davlat va xususiy sektor o'rtasidagi barqaror hamkorlik biznes muhitining prognoz qilinuvchanligini oshiradi.

❖ yuqori darajadagi shaffoflik. Moliyaviy hisobot standartlarining xalqaro talablarga mosligi, ochiq ma'lumotlar siyosati va bank nazorati tizimining samaradorligi iqtisodiy jarayonlarda shaffoflikni ta'minlaydi. Shaffof muhit kredit risklarini kamaytiradi, investitsion qarorlar qabul qilish jarayonini soddalashtiradi va korrupsion omillarni cheklaydi.

❖ innovatsion moliyaviy instrumentlar. Shveytsariya moliya tizimi venchur kapital, startup fondlari, yashil obligatsiyalar, fintech platformalar va muqobil moliyalashtirish vositalari kabi innovatsion instrumentlarning keng qo'llanilishi bilan tavsiflanadi. Bu esa ayniqsa yuqori texnologik va innovatsion biznes subyektlarining rivojlanishini rag'batlantiradi. Moliyaviy diversifikatsiya risklarni taqsimlash va kapital samaradorligini oshirish imkonini beradi.

❖ biznes muhitining qulayligi. Soliq tizimining barqarorligi, byurokratik tartib-taomillarning soddaligi, infratuzilmaning rivojlanganligi va malakali inson kapitali mavjudligi biznesni yuritish xarajatlarini kamaytiradi. Qulay biznes muhiti kichik va o'rta korxonalar faoliyatini kengaytirish, innovatsiyalarni joriy etish va eksport salohiyatini oshirish uchun mustahkam zamin yaratadi.

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, Shveytsariya bank tizimi va institutsional modeli biznesni qo'llab-quvvatlashda kompleks va barqaror mexanizm sifatida shakllangan. Moliyaviy instrumentlar xilma-xilligi, institutlararo hamkorlik va davlat-xususiy sheriklik mexanizmlari ushbu tizimning samaradorligini ta'minlaydi.

Demak, yuqoridagilardan kelib chiqib, quyidagi amaliy tavsiyalarni berish mumkin:

1. Bank va institutlararo integratsiyani kuchaytirish;
2. Kichik biznes uchun imtiyozli kredit mexanizmlarini rivojlantirish;
3. Venchur kapital bozorini kengaytirish;
4. Davlat kafolat fondlari faoliyatini kuchaytirish;
5. Raqamli moliyaviy platformalarni rivojlantirish;
6. Institutsional islohotlarni jadallashtirish.

Shveytsariya tajribasi shuni tasdiqlaydiki, biznesni qo'llab-quvvatlash faqat kreditlash mexanizmlari bilan cheklanib qolmasligi, balki venchur kapital, kafolat fondlari, innovatsion grantlar va raqamli moliyaviy platformalar bilan integratsiyalashgan holda amalga oshirilishi lozim. Ayniqsa, risklarni boshqarish tizimining puxta yo'lga qo'yilgani va moliyaviy barqarorlikning yuqori darajasi uzoq muddatli iqtisodiy o'sishni ta'minlashda hal qiluvchi ahamiyat kasb etadi.

Taqqoslama tahlil natijalari O'zbekiston sharoitida bank sektori faol rivojlanayotganini ko'rsatsa-da, moliyaviy diversifikatsiya, venchur kapital bozori va institutsional integratsiya yo'nalishlarida qo'shimcha islohotlar zarurligini namoyon etadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Zabolotskaya, V.V. (2020). *Government Financial Support and SME Development in Switzerland. International Journal of Economics and Business Administration — Shveysariyada kichik va o'rta biznesni moliyaviy qo'llab-quvvatlash modeli tahlili.*

2. Brühlhart, M., Lalive, R., Lehmann, T., Siegenthaler, M. (2020). *COVID-19 financial support to small businesses in Switzerland: evaluation and outlook. Swiss Journal of Economics and Statistics — Shveysariyada pandemiya sharoitida SME uchun moliyaviy yordamning samaradorligi.*

3. *Bank lending in Switzerland: Driven by business models and exposed to uncertainty. International Review of Financial Analysis (2021) — Bank kreditlash mexanizmlari va model yondashuvlari tahlili.*

4. Akmalova, Z.D. (2025). *Kichik biznes subyektlarini moliyalashtirishda xalqaro tajribani O'zbekiston sharoitiga moslashtirish yo'llari. IMRAS Journal — Xalqaro moliyaviy instrumentlarni O'zbekiston sharoitida qo'llash strategiyasi.*

5. Radjapov, K., Erkayeva, B. (2024). *Xalqaro globallashtirish va institutsional islohotlar sharoitida bank tizimini barqarorligini oshirish mexanizmlari. Yashil Iqtisodiyot va Taraqqiyot — Bank tizimi barqarorligi va institutsional islohotlar yondashuvi.*

6. *Tijorat banklarida moliyaviy hisobotlarni xalqaro standartlarga transformatsiya qilish masalalari — O'zbekiston bank tizimi va xalqaro standartlarga moslashuv jarayoni.*

7. *Iqtisodiyotga xorijiy investitsiyalarni jalb etishning moliyaviy mexanizmlari — O'zbekiston iqtisodiyotini investitsiya jalb etish jarayonidagi moliyaviy mexanizmlar.*

KAPITAL BOZORIDA INSTITUTSIONAL INVESTORLARNING ISHTIROKINI KENGAYTIRISH YO'LLARI

Omonov Sardor

Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti

“Korporativ moliya va qimmatli qog'ozlar” kafedrasi dotsenti, PhD

O'zbekiston iqtisodiyotini rivojlantirishda hamda korporativ tuzilmalarni moliyalashtirishda mamlakatimiz kapital bozorini rivojlantirish hamda mazkur bozorda institutsional investorlar faolligini oshirish qator imkoniyatlar taqdim etadi. Biroq, kapital bozorini rivojlantirish hamda institutsional investorlarning kapital bozoridagi faolligini oshirish bo'yicha qator muammolar mavjud. Kapital bozorining joriy holatini yaxshilashda aksiyalar va obligatsiyalar emissiyasini oshirish, kompaniyalarning investitsion jozibadorligini oshirish orqali keng ko'lamda investorlarni jalb etish zarur. Shu bois quyida institutsional investorlar sifatida sug'urta kompaniyalari va tijorat banklarining kapital bozoridagi faoliyati va mazkur faoliyatni rivojlantirish masalalariga to'xtalib o'tamiz.